

Zita Kološevska

ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimas neries regioninio parko turizmo ir poilsio infrastruktūros plėtrai.

Darbo vadovė dr. Rima Jakytė.

Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, Vadybos institutas.
Vilnius, 2014.

SANTRAUKA

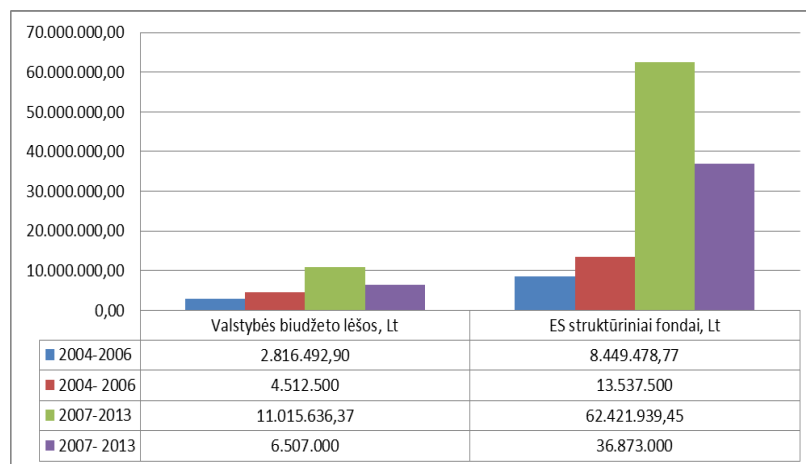
Neries regioninis parkas buvo įsteigtas 1992 metais tam, kad būtų išsaugotas Neries vidurupio kraštovaizdis, jo gamtinė ekosistema bei kultūros paveldo vertybės. Parko teritorija priklauso Vilniaus ir Trakų rajonų bei Elektrėnų savivaldybėms. Bendras parko plotas yra 10 524

ha. Parke yra 4 kraštovaizdžio draustiniai, 3 hidrografiniai, 2 botaniniai, 1 zoologinis, 1 etnokultūrinis draustinis, 1 gamtinis rezervatas, virš 30 valstybės saugomų gamtos ir kultūros paveldo objektų. Neries regioniniame parke yra didžiausias ažuolynas Lietuvoje. Jis sudaro Dūkštų gamtinį rezervatą. Jo plotas: 37 ha. Čia draudžiama bet kokia ūkinė veikla.

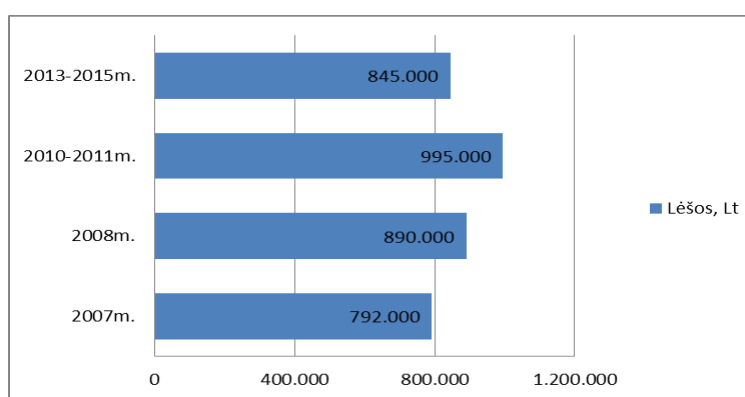
Neries regioniniame parke yra septynių tipų gamtinės buveinės, kurios yra pasiūlytos įtraukti į Natura 2000 tinklą. Buveinėse yra saugomos rūšys, kurios laikomos nykstančiomis Europoje. Jų įtraukimas į Natura 2000 tinklą leistų sukurti apsaugines zonas ir pritaikyti šias teritorijas pažintiniam turizmui.

Lietuvos saugomas teritorijas (1 pav.) nuo 2004 m. iš ES struktūrinių fondų pasiekė virš 100 mln. Lt finansavimas.

1 pav. ES struktūrinių fondų lėšos 2004-2013 m.

Pagal Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos pateiktus duomenis, nuo 2005 metų Lietuvos saugomas teritorijas pasiekia milijoninė ES struktūrinių fondų parama. 2005-2007 m. vykdytam projektui „Saugomų teritorijų tvarkymas ir priežiūra“ skirta per 11 mln. Lt, nuo 2008 iki šių metų vykdomo projekto „Saugomų teritorijų tvarkymas“ trims etapams numatyta per 19 mln. Lt finansavimas. Aplinkosaugai finansuoti iš ES struktūrinės paramos lėšų pagal 2007–2013 m. Sanglaudos skatinimo veiksmų programos 1 prioriteto „Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“ priemonę „Biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsauga“, įskaitant saugomas teritorijas, skiriama 64,08 mln. Lt. Neries regioniniame parke jau yra investuota 3 mln. 522 tūkst (2 pav.). Lt ES struktūrinių fondų lėšų. Bet iki šiol nebuvo daromi tyrimai ar lėšos, skirtos infrastruktūros gerinimui, yra panaudotos tinkamai.

2 pav. ES struktūriniai fondai Neries regioniniame parke

Darbo problema: Ar Neries regioninio parko ES struktūrinių fondų lėšos buvo panaudotos tinkamai?

Tyrimo objektas: Neries regioninio parko turizmo ir poilsio infrastruktūros plėtros projektai, finansuoti iš ES struktūrinių fondų lėšų.

Tyrimo tikslas: Ištirti ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimo Neries regioninio parko turizmo ir poilsio infrastruktūros plėtrai tinkamumą.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti saugomų teritorijų sampratą ir jų klasifikavimą.
2. Išanalizuoti saugomų teritorijų veiklos finansavimo šaltinius.
3. Apžvelgti Neries regioninio parko esamą būklę.
4. Atlikti ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimo Neries regioninio parko turizmo ir poilsio infrastruktūros plėtrai tinkamumo tyrimą.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros ir teisės aktų, projektų analizė; anketinė apklausa; interviu; statistinė tyrimo duomenų analizė; kontent (turinio) analizė; interpretavimas.

Kiekybinio tyrimo duomenys apdoroti naudojantis SPSS (*Statistical Package for Social Sciences*) programine įranga. Duomenų statistiniam interpretavimui naudota aprašomoji (*descriptives*) statistika, o rezultatų patikimumo nustatymui *chi kvadrato* kriterijus. *Faktorinė analizė* buvo taikoma nustatant įrengtų objektų tarpusavio ryšius ir, remiantis tais ryšiais, klasifikuojant požymius.

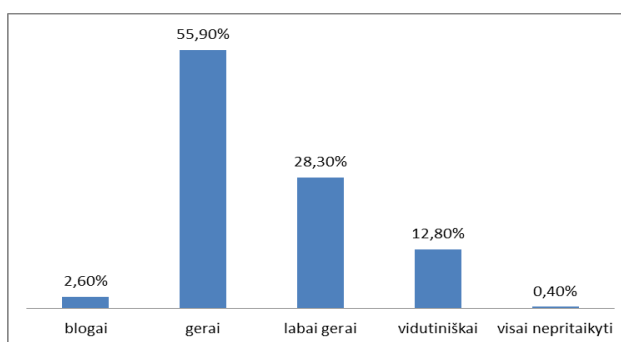
Keliama **tyrimo hipotezė**: ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimas Neries regioniniame parke yra tinkamas.

Tyrimo etapai:

1. Mokslinės literatūros ir teisės aktų, projektų saugomų teritorijų veiklos bei ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimo temomis analizė.
2. Tyrimo instrumentų (anketos ir interviu klausimyno) sudarymas.
3. Tyrimo vykdymas.
4. Gautų duomenų analizė ir išvadų, siūlymų formulavimas.

Tyrimo respondentai: Neries regioninio parko lankytojai (499 anketos) ir 7 ekspertai.

Tyrimo rezultatai. Respondentų prašyta įvertinti infrastruktūros (atokvėpio aikštelės, tiltukai, laiptai į piliakalnius, informaciniai stendai ir pan.) pritaikymą lankymui (3 pav.).

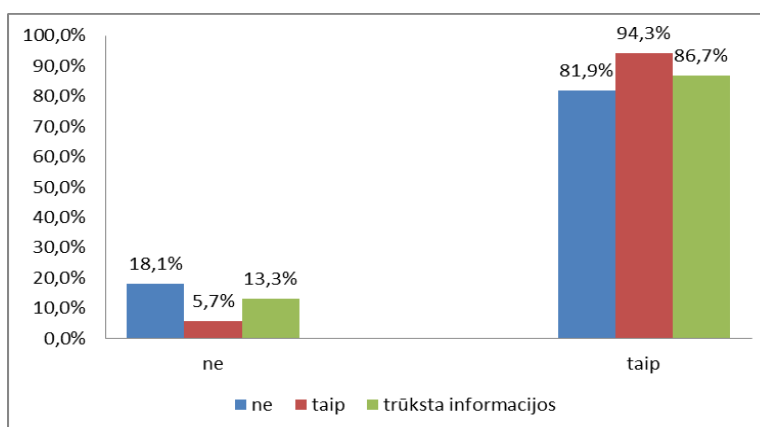
3 pav. NRP infrastruktūros pritaikymas turizmui

Matyti, kad daugiau pusė respondentų (55,90%) šios infrastruktūros pritaikymą lankymui vertina labai gerai, beveik trečdalis (28,3%) – gerai. Tačiau buvo tokių, kurie už ES struktūrinius fondus įrengtą infrastruktūrą įvertino vidutiniškai (12,80%) arba nurodė, kad ji nepritaikyta lankymui (0,4%). Taigi ne visi respondentai palankiai vertina NRP infrastruktūros (atokvėpio aikštelės, tiltukai, laiptai į piliakalnius, informaciniai stendai ir pan.) pritaikymą lankymui.

Respondentai iki 19 metų bei parke besilankantieji pirmą kartą jo infrastruktūrą vertina geriau, nei kiti. Be to išaiškėjo, kad gerai vertinantieji infrastruktūrą respondentai vidutiniškai vertina jos pritaikymą neįgaliesiems. Taigi parko vadovybė turėtų ieškoti galimybių ir būdų labiau pritaikyti parką neįgaliųjų lankymui.

Be to, yra ir kitų trūkumų. Nustatyta, kad ne visiems respondentams pakanka informacijos apie tai, kur ir kokiems tikslams buvo panaudotos ES struktūrinių fondų lėšos gerinant turizmo infrastruktūrą NRP. Todėl parko direkcijai reikėtų tobulinti lankytojų informavimo sistemą ne tik pateikiant informaciją apie lankytinus objektus, bet ir apie panaudotas ES struktūrinių fondų lėšas. Visuomenei prieinama tiksli informacija svarbi ir siekiant pritraukti kuo daugiau lankytojų. Žinia, kad pasinaudojus ES parama buvo sutvarkyta infrastruktūra, lankytini objektai, gali sudominti poilsiautojus, paskatinti atvyti apžiūrėti, pasivaikščioti po parką, pailsėti.

Be to, buvo aiškinamasi, ar respondentų nuomone turizmo plėtrą saugomose teritorijose įtakoja jų turima informacija apie ES lėšų panaudojimą (4 pav.).

4 pav. Saugomų teritorijų plėtotė ir informacija dėl ES lėšų panaudojimo

Matyti, kad teigiamai už turizmo plėtrą pasisakantys respondentai dažniau nurodė, kad informacijos apie ES lėšų panaudojimą pakanka (94,3%). Tarp pasisakiusių neigiamai dažniau yra tie, kuriems trūksta šios informacijos (18,1%) ($\chi^2=12,966$; $df=2$; $p<0.002$).

Taigi darytina prielaida, kad tie respondentai, kurie yra labiau informuoti apie ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimą, dažniau pasisako už turizmo plėtrą saugomose teritorijose. Šie rezultatai dar kartą patvirtina, jog reikia tobulinti NPR lankytojų informavimo sistemą ne tik pateikiant informaciją apie lankytinus objektus, bet ir apie panaudotas ES struktūrinių fondų lėšas. Tokia informacija galėtų būti pateikiama tiek pačiame parke, Lankytojų centre, parko internetinėje svetainėje. Nustatyta, kad respondentai, kurie yra labiau informuoti apie ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimą, išvelgia Lankytojų centro reikalingumą, dažniau pasisako už turizmo plėtrą saugomose teritorijose.

Kokybinio tyrimo metu ekspertų teirautasi, ar šių fondų lėšomis finansuoti projektai buvo naudingi parkui (žr. 1 lentelė)

1 lentelė. ES struktūrinių fondų lėšomis finansuotų Neries regioninio parko projektų naudingumo vertinimas

Kategorija	Teiginių skaičius	Prasminių kontekstų – teiginių pavyzdžiai
Naudingi	5	<Be ES fondų lėšų vargu ar būtų taip įrengtas lankytojų centras, ar sutvarkyta infrastruktūra>; <Naudingi>; <Tapo įdomesnis, panaudotos lėšos atskleidė parko reikšmę bei pritraukė daugiau lankytojų>; <Skatina naujų turistinių objektų atsiradimą ir vystymąsi>; <Parke įrengta lauko informacinė sistema, sutvarkyti pagrindiniai lankytojų objektai, įrengtas Lankytojų centras bei vykdomi gamtos tvarkymo darbai svarbiose gamtinėse teritorijose>.
Iš dalies naudingi	1	<Buvo dalinai tvarkomi ir prižiūrimi>.
Neturi nuomonės	1	< Nesu taip smulkiai susipažinusi>.

Iš lentelėje apibendrintų duomenų matyti, kad daugelis ekspertų (5) įžvelgė ES struktūrinių fondų lėšomis finansuotų Neries regioninio parko projektų naudingumą. Jų manymu, nauda yra akivaizdi, nes pasinaudojus šiomis lėšomis buvo įrengtas Lankytojų centras, sutvarkyta lauko informacinė sistema bei pagrindiniai lankytojų objektai, vykdomi gamtos tvarkymo darbai svarbiose gamtinėse teritorijose.

Tačiau, kaip pastebėjo ekspertai, parkui nėra skiriama iš biudžeto papildomų lėšų projektų įgyvendinimo metu įrengtų objektų eksploatacijai privalomus 5 metus. Šie objektai nėra apdrausti nuo sugadinimo ir sunaikinimo. Vadinasi, ES struktūrinių fondų lėšomis Neries regioniniame parke įrengta naujų turistams patrauklių objektų ir sutvarkyti jau esami, kas aktualu, siekiant pritraukti daugiau poilsiautojų, tačiau jų draudimu nepasirūpinta, tam neskiriama papildomų lėšų, o atliktas tyrimas parodė, kad parkas susiduria su įrengtos infrastruktūros niokojimo problemomis.

Siekiant išaiškinti ES struktūrinių fondų lėšų efektyvų panaudojimą turizmo ir poilsio reikmėms saugomose teritorijose, interviu metu ekspertų teirautasi, ar pakankamai yra informuojama apie Neries regioniniame parke panaudotų ES struktūrinių fondų lėšas. Tik trys iš ekspertų mano, kad šios informacijos pakanka. Likusieji keturi nurodė, kad jos trūksta. Vadinasi, šiai dienai Neries regioninio parko direkcija per mažai informuoja apie gautas ES struktūrinių fondų lėšas, jų panaudojimą, nuveiktus darbus.

Praktinė reikšmė. Tyrimo rezultatai atskleidė lankytojų ir ekspertų požiūrį į esamą Neries regioninio parko būklę, leido įvertinti, kokią naudą parkui davė ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimas turizmo ir poilsio infrastruktūros plėtrai, ar šios lėšos buvo panaudotos tinkamai tiek lankytojų, tiek ekspertų požiūriu. Tyrimo rezultatai naudingi tiek Neries regioninio parko

direkcijai, numatant kitus turizmo ir poilsio infrastruktūros plėtros projektus pasinaudojant ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimo galimybėmis, tiek ir kitiems parkams, planuojantiems turizmo plėtrą iš ES fondų lėšų. Tyrimo rezultatai bus pateikti Neries regioninio parko direkcijai, Elektrėnų, Trakų ir Vilniaus rajono savivaldybių administracijoms.

Išvados.

1. Atliktas tyrimas atskleidė, kad reikia plėtoti turizmą saugomose teritorijose taip, kad nenukentėtų gamta ir būtų patenkinti lankytojų lūkesčiai. Šiuo metu lankytojai NRP parko teritorijoje pasigenda pramogų, renginių (pvz., koncertų, teatralizuotų švenčių šeimai), poilsio zonų ir suoliukų, patogesnio susisiekimo (visuomeninio transporto), maitinimo paslaugas teikiančių įstaigų.
2. ES struktūrinių fondų lėšomis finansuoti parko projektai yra naudingi, t.y. lėšos panaudotos tinkamai. Dauguma Neries regioninio parko lankytojų itin palankiai vertina infrastruktūros (atokvėpio aikštelės, tiltukai, laiptai į piliakalnius, informaciniai stendai ir kt.), sukurtos ES fondų lėšomis, pritaikymą lankymui, nors pažymi, kad nebuvo pagalvota apie neįgaliųjų poreikius bei šeimų su mažais vaikais. Be to, ne visiems pakanka informacijos apie tai, kur ir kokiems tikslams buvo panaudotos ES struktūrinių fondų lėšos, gerinant turizmo ir poilsio infrastruktūrą NRP.
3. Pagrindiniai nustatyti trūkumai: po projektų įgyvendinimo parkui nėra skiriama iš biudžeto papildomų lėšų projektų metu įrengtų turizmo ir poilsio infrastruktūros objektų eksploatacijai privalomus 5 metus, infrastruktūros objektai neapdrausti.
4. ES struktūrinių fondų lėšomis sukurtas Lankytojų centras vertinamas prieštarai. Šis centras nepakankamai reklamuojamas, informacija neprieinama centro nedarbo metu.

Siūlymai. Siekiant gerinti turizmo infrastruktūrą NRP, pasinaudojant ES struktūrinių fondų lėšomis, parko Direkcijai siūloma:

1. Tobulinti lankytojų informavimo sistemą ne tik pateikiant informaciją apie lankytinus objektus, bet ir apie panaudotas ES struktūrinių fondų lėšas.
2. Pritaikyti aplinką ir infrastruktūrą šeimoms su mažais vaikais (pvz., įrengti saugias žaidimų aikšteles, pastatyti pavienių supynių, įrenkti daugiau žaismingų poilsio aikštelių ir suoliukų).
3. Daugiau dėmesio skirti privažiavimų prie lankytinų objektų automobiliu gerinimui, įrengti daugiau automobilių stovėjimo aikštelių, pažymint specialias automobilių stovėjimo vietas neįgaliesiems.
4. Siekiant pritraukti daugiau poilsiautojų į Kairiojo Neries kranto turizmo bei Saidės pažintinį takus ir Velniakampio ežero orientacinę trasą pastatyti daugiau suoliukų, atokvėpio aikštelių, informacinių rodyklių ir stendų.

5. Ieškoti galimybių ir būdų labiau pritaikyti parko infrastruktūrą neigaliųjų lankymui (neigaliesiems turėtų būti patogų apžiūrėti visus lankytinus objektus, sukurtos specialios poilsiavietės, kuriose būtų patogus ilsėtis su neįgaliojo vežimėliu).
6. Parko teritorijoje organizuoti šventinius renginius šeimoms, jaunimui, rengti koncertus, sporto varžybas.
7. Pasirūpinti maitinimo paslaugų bei įvairaus inventoriaus nuomos (dviračių, vandens turizmo priemonių) pasiūla parko teritorijoje – tuo tikslu paskatinti aktyviai įsitraukti vietinius verslininkus.
8. Parko trasose sudaryti tinkamas sąlygas ir poilsiautojams pasiūlyti šiaurietiško ėjimo pasiremiant lazdomis galimybes.
9. Siekti, kad labiau nuo NRP nutolusių regionų gyventojus pasiektų informacija apie galimybes poilsiauti ir pramogauti parke.
10. Populiarinti Lankytojų centrą (daugiau reklamuoti; dažniau atnaujinti ekspozicijas ir ieškoti įdomesnių sprendimų pateikiant informaciją apie lankytinus objektus, pristatant parko istoriją, reikšmingus gamtos išteklius; organizuoti renginius; sukurti daugiau informacinių ženklų, vedančių į šį centrą; pateikti lengvai prieinamos informacijos, kuo šis centras įdomus ir patrauklus, pvz., sukurti lankstinukus, informacinius stendus su nuotraukomis ir pan.).
11. Plėtoti informacijos pateikimą, įrengiant išorinius terminalus, kad informacija būtų prieinama ir centro nedarbo metu.
12. Keisti Lankytojų centro darbo laiko grafiką. Šiokiadieniais centras galėtų dirbti ilgiau, nei iki 16 val., o savaitgaliais galėtų dirbti ne iki 14 val., o iki vakaro 18 val.
13. Siekti, kad būtų tobulinamas viešojo transporto, važiuojančio į NRP, tvarkaraštis ir autobusai kursuotų dažniau.
14. Sukurti naujų darbo vietų, nes esami specialistai nespėja atlikti pavestų funkcijų, tinkamai prižiūrėti parką.

Tolesnės tyrimo ar analizės galimybės

Pagerinus Neries regioninio parko turizmo ir poilsio infrastruktūrą pagal darbe pateiktus siūlymus po kelerių metų būtų galima vėl atlikti lankytojų ir ekspertų apklausas, palyginti pokyčius. Taip pat būtų galima atlikti tyrimus, kuriuose būtų vertinami ne tik NRP, bet ir kitų regioninių parkų ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimo turizmo ir poilsio infrastruktūros plėtrai tinkamumą. Mūsų tyrimo metu išsiaiškinta, kad NRP direkcija visuomenę per mažai informuoja

apie gautas ES struktūrinių fondų lėšas, jų panaudojimą, nuveiktus darbus. Įdomu būtų panagrinėti, kokia situacija yra kituose parkuose. Be to paanalizuoti, kokia yra situacija apskritai kalbant apie ES struktūrinių fondų lėšų šalies saugomose teritorijose panaudojimo tinkamumą.

Praktinės darbo pritaikymo galimybės

Gauti tyrimo rezultatai ir suformuluoti siūlymai bus perduoti Neries regioninio parko direkcijai. Į juos Direkcija galės atsižvelgti ateityje plėtodama turizmo ir poilsio infrastruktūrą, naudodamasi ES struktūrinių fondų parama. Tyrimo rezultatai parodė, ko iš parko tikisi jo lankytojai, ko jame pasigenda, koks šiai dienai yra Lankytojų centro poreikis, jį šiame centre dar reikėtų tobulinti. Tai labai naudinga informacija Neries regioninio parko direkcijai. Tuo pačiu gauti tyrimo rezultatai - tai pavyzdys kitiems parkams, kurie planuoja turizmo plėtrą iš ES fondų lėšų.

Darbo svarba ES investicijų panaudojimui Lietuvoje

Darbo rezultatai atskleidė, kad ES investicijos labai reikšmingos Lietuvoje plėtojant turizmo ir poilsio infrastruktūrą, nes jų pagalba galima sutvarkyti regioninių parkų lauko informacinę sistemą, pagrindinius lankytinus objektus, aplinką, įrengti lankytojų centrus svarbiose gamtinėse teritorijose. Tyrimo rezultatai parodė, kaip dar būtų galima plėtoti turizmo ir poilsio infrastruktūrą Neries regioniniame parke ES investicijų pagalba. Tuo pačiu tyrimas parodė, kad rengiant projektus parkas iš anksto turėtų žinoti į kokius lankytojus jis orientuojasi ir kokie yra jų poreikiai, kad į juos būtų galima atsižvelgti iš anksto.